

І.П. Коршунова, доц. (*ХДУХТ, Харків*)
Д.А. Сьоміна, студ. (*ХДУХТ, Харків*)

ДО ПИТАННЯ ПОВЕРНЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

В умовах розвитку незалежної української держави переоцінюються духовні цінності, утверджується нова плюралістична культурна реальність. Українське громадянство визнає гостру потребу у зверненні до національної історико-культурної спадщини.

Культурні цінності України вивозилися з її території під час періоду російського самодержавства й у часи радянської окупації. Частина цінностей України була втрачена під час німецької окупації в роки Другої світової війни. За період 1945–1948 рр. з американської окупаційної зони до СРСР було передано 534 тисяч 120 одиниць цінностей. З них 167 тисяч 717 походили з Києва. На думку німецького дослідника, професора А. Айхведе, понад 350 тис. переданих до СРСР експонатів походили з України.

Тому серед найважливіших задач у галузі культури є повернення культурних цінностей, а також контроль за їх переміщенням через державний кордон. Комісія, яку очолив мистецтвознавець О. Федорук, активно проводить інвентаризацію цінностей, які різними шляхами опинилися за межами України.

У списку найвідоміших цінностей України залишається поза її межами ціла низка реліквій, серед яких: Збруцький ідол (Археологічний музей у Кракові), скарби з кургану Солоха (Ермітаж в Санкт-Петербурзі), змійовик Володимира Мономаха (Історичний музей у Москві), Чудотворна ікона Богородиці Іллінської церкви Чернігова (Третьяковська галерея у Москві), грецька діадема з Понтіки (Мюнхен), Срібні царські врата церкви Різдва Богородиці та Хрестовоздвиженської Києво-Печерського заповідника (Лос-Анжелес) та багато інших.

Наполегливо ведеться робота з розшуку і повернення культурних цінностей з Михайлівського монастиря, які потрапили за межі України і зараз зберігаються в Ермітажі та Російському музеї в Санкт-Петербурзі, Збройній палаті в Кремлі, Третьяковській галереї в Москві та Московському історичному музеї. Уперше після 30-х років ХХ століття відбулися акти повернення українських культурних цінностей з Росії. З фондів Державного Ермітажу в Санкт-Петербурзі до Києва було передано 11 фресок Михайлівського Золотоверхого собору XII століття. Ця визначна пам'ятка української архітектури з

часів Київської Русі відіграватиме багатомісячну роль в архітектурно-художньому ансамблі Києва.

За часів незалежності в Україні почали повертатися архіви, історичні реліквії, пам'ятки мистецтва та книжкові зібрання, вивезені поза її межі представниками кількох поколінь трудової та політичної еміграції українців, що впродовж ХХ століття сформували представницьку українську діаспору в світі. Це і втрачені в роки війни колекції Херсонського археологічного музею, книжки з бібліотек Києва, понад 3000 фотовідбитків з негативів із фондів ЦДА кінофотодокументів, архіви товариства «Просвіта» та Державного центру УНР в екзилі.

Значного резонансу набуло повернення на Батьківщину творчої спадщини відомих політичних, громадських, наукових діячів та діячів мистецтва. Відчули «друге народження» твори О. Довженка, Е. Авдієвської, Г. Мазуренко, Л. Морозової, І. Багряного, О. Олеся, О. Ольжича, В. Авраменка, У. Самчука, В. Барки, С. Сірополка, С. Лифаря та ін. До відділу рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаніка повернулися рукописи відомого історика-документаліста Б. Антоновича. З Німеччини надійшла колекція з 82 предметів доби мідного віку, трипільського і скіфського періодів, що були вивезені з України в 1944 р.

Але не тільки нам повертатимуться контрибовані твори мистецтва, а й ми віддаватимемо вивезене. Результатом такої домовленості стала передача низки археологічних знахідок німецького поселення першого і третього століть – так звані «Кабловські знахідки». У свою чергу, фонд «Пруська культурна спадщина» (ФРН) передав колекцію бронзового віку красназнавчому музею Херсона в Україні.

В останні роки вітчизняна політика щодо повернення та реституції цінностей набула значущості з боку держави та громадськості. Зокрема, висловлюється занепокоєння у питанні відсутності коштів на пошукові дослідження, правове та інформаційно-аналітичне забезпечення.

Географія надходжень культурних цінностей України доволі широка: Австралія, Бразилія, Велика Британія, Канада, Німеччина, Росія, США, Швейцарія, Франція та багато інших країн світу. За словами фахівців, на сьогодні найважливішим завданням є здійснення опису усіх архівів громадських організацій, наукових установ за кордоном і виявлення тих надбань, які спільними зусиллями ще можна повернути в Україну. Адже надалі буде все складніше знаходити і повертати національні культурні цінності з-за кордону.